

2. SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Alueen kuvaus

Pohjois-Pohjanmaa on monipuolinen alueiden maakunta. Alueelle tyypillisiä piirteitä ovat jokilaaksot, merenrannikko, sisämaan vedenjakaja-alueet, Koillismaan vaara-alueet ja voimakkaasti kasvava Oulun kaupunkiseutu, jossa asuu yli puolet maakunnan asukkaista. Maakunnan väestömäärä oli vuoden 2002 alussa 368 000 eli 7 % maan väkiluvusta ja pinta-ala 35 300 km² eli 12 % maan pinta-alasta. Maakunnan väestömäärä on pitkään ollut kasvussa. Naapurimaakuntia ovat Lappi, Kainuu, Pohjois-Savo, Keski-Suomi ja Keski-Pohjanmaa.

Maakunnassa on vuoden 2003 alussa 40 kuntaa ja seitsemän seutukuntaa: Koillismaan, Oulunkaaren, Oulun, Raahen, Siikalatvan, Ylivieskan ja Nivala-Haapajärven seutukunnat. Kuntien välinen yhteistyö ja alueellinen jäsentyminen on edennyt viime vuosina. Seutukuntajako on tarkentunut ja aluekeskuksia on muodostunut. Lisäksi on tapahtunut kaksi kuntaliitosta.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaprofiili osoittaa, että väestön kehitysnäykymät ovat maakunnassa suotuisammat kuin maassa keskimäärin. Tämä koskee sekä väestömäärää että väestön ikärakennetta. Myös rakennusluvien osuus koko maan luvusta ylittää selvästi keskitason. Loma-asuntojen määrä jää koko maakunnan osalta alle maan keskitason, vaikka maan vilkkain loma-asuntorakentamisen kunta Kuusamo sijoittuikin Pohjois-Pohjanmaalle.

2.2 Kaavoitustilanne

MAAKUNTAKAAVOITUS

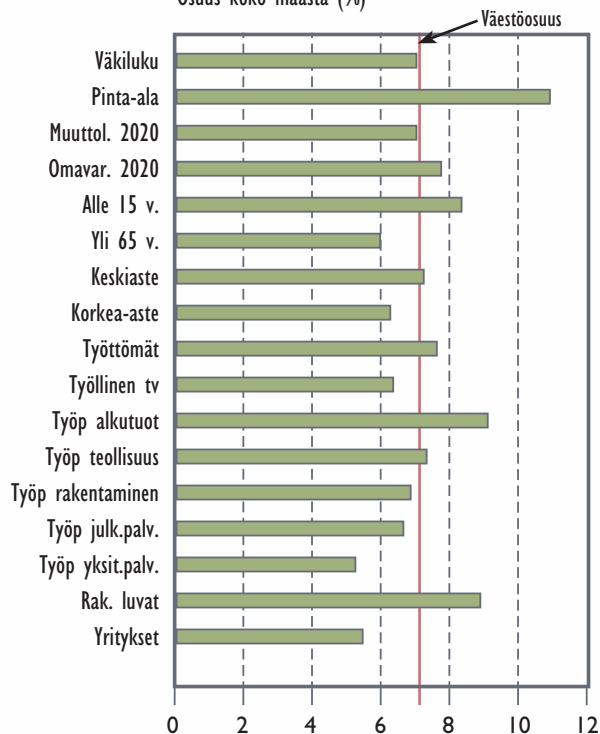
Pohjois-Pohjanmaan seutukaava on vahvistettu 8.1.1993. Se on kokonaisuutena, joka kattaa kaikki maankäyttömuodot. Oulun kaupunkiseudun kuntien alueelle (Oulu, Haukipudas, Kempele, Kiiminki, Oulunsalo) seutukaava vahvistettiin tarkemmassa mittakaavassa.

Vuoden 2002 lopulla Pohjois-Pohjanmaan rajoittuvia maakunta- ja seutukaavoja oli voimassa seuraavasti: Lapissa vahvistettu Rovaniemen seudun maakuntakaava ja Länsi-Lapin seutukaava, Itä-Lapin maakuntakaava vireillä; Kainuussa voimassa seutukaava; Pohjois-Savossa vahvistettu Ylä-Savon maakuntakaava; Keski-Pohjanmaalla maakuntakaava vahvistettavana; Keski-Suomessa voimassa seutukaava.

YLEISKAADOITUS

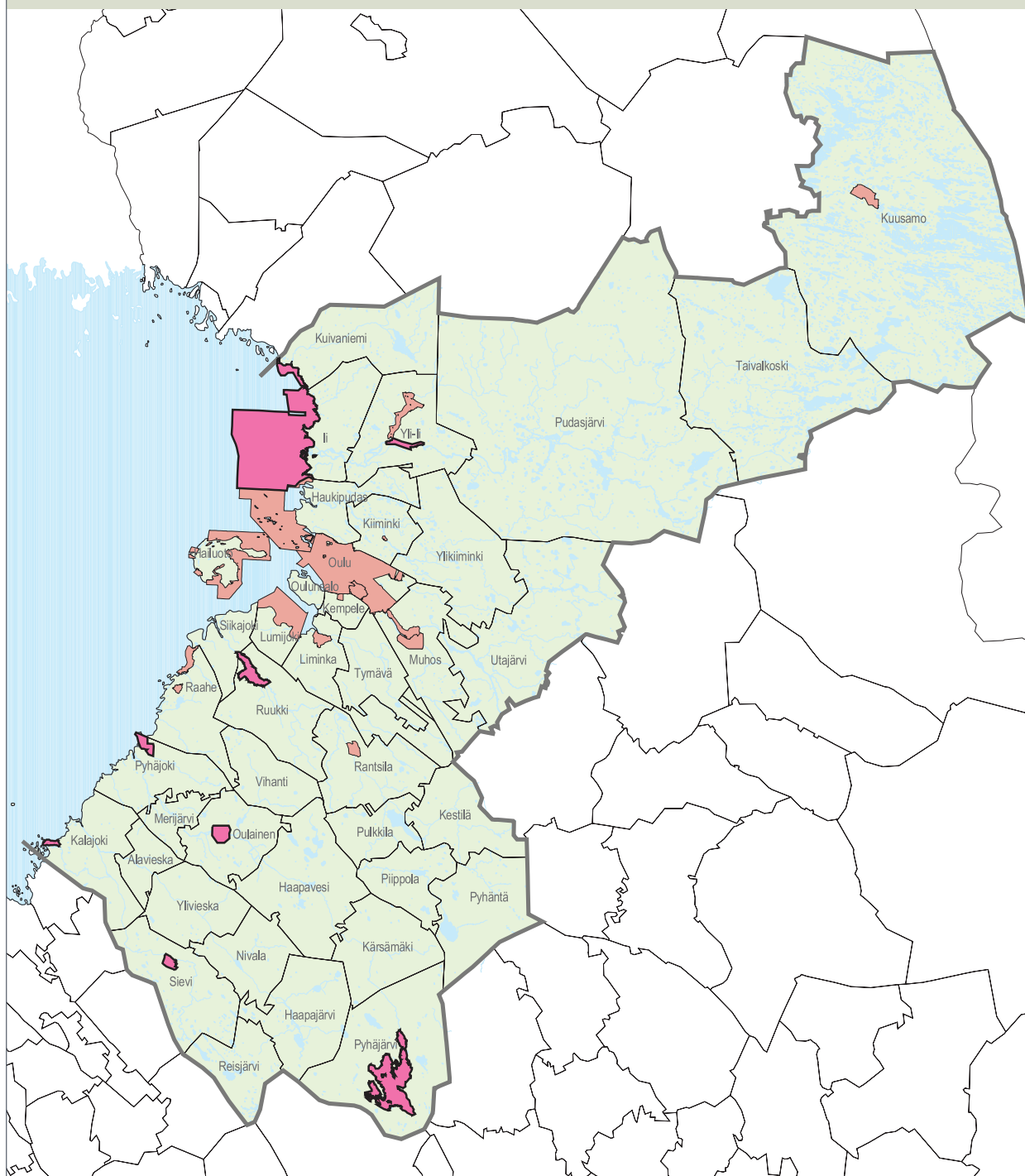
Pohjois-Pohjanmaan kunnissa oli voimassa vuoden 2002 lopulla 9 maankäyttö- ja rakennuslain mukaista oikeusvaikutteista yleiskaavaa. Rakennuslain aikana laadittuja, ympäristökeskuksen tai ympäristöministeriön vahvistamia yleiskaavoja oli 17. Kunnanvaltuuston hyväksymiä oikeusvaikutusettomia yleiskaavoja oli 88. Vuoden 2002 lopulla oli laadittavana noin 30 yleiskaavaa. Samanaikaisesti maakuntakaavan kanssa on Oulun seudun kunnissa laadittu MRL:n mukaista, vahvistettavaa yhteistä yleiskaavaa. Siihen kuuluvat edellä mainitut Oulun kaupunkiseudun seutukaavan kunnat sekä Muhos ja Hailuoto. Kuntien yhteinen yleiskaava on vireillä myös Rokuan alueella (Muhos, Utajärvi, Vaala). Voimassa olevat oikeusvaikutteiset yleiskaavat on esitetty oheisessa kartassa.

Pohjois-Pohjanmaan maakunnan profiili
Osuus koko maasta (%)

Osayleiskaavoja on laadittu kaikkiin kuntakeskuksiin, lisäksi muihin taajamiin, kyläalueille, matkailukeskuksiin ja ranta-alueille. Meren ja järvien rannoille on laadittu 1990-luvulta alkaen oikeusvaikutteisia rantayleiskaavoja, joilla on voitu vähentää ranta-asemakaavojen laatimistarvetta. Valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa maanköhoamisrannikolle kohdistuu erityisiä suunnitteluvetoitteita. Vuonna 2002 Pohjois-Pohjanmaan merenrannikolla oli ympäristökeskuksen tilaston mukaan voimassa tai laadittavana kaikkiaan 36 yleiskaavaa. Maanköhoamisrannikon yleiskaavatilanne on esitetty liitekartassa.

KUNTIEN YLEISKAAVATILANNE 2002

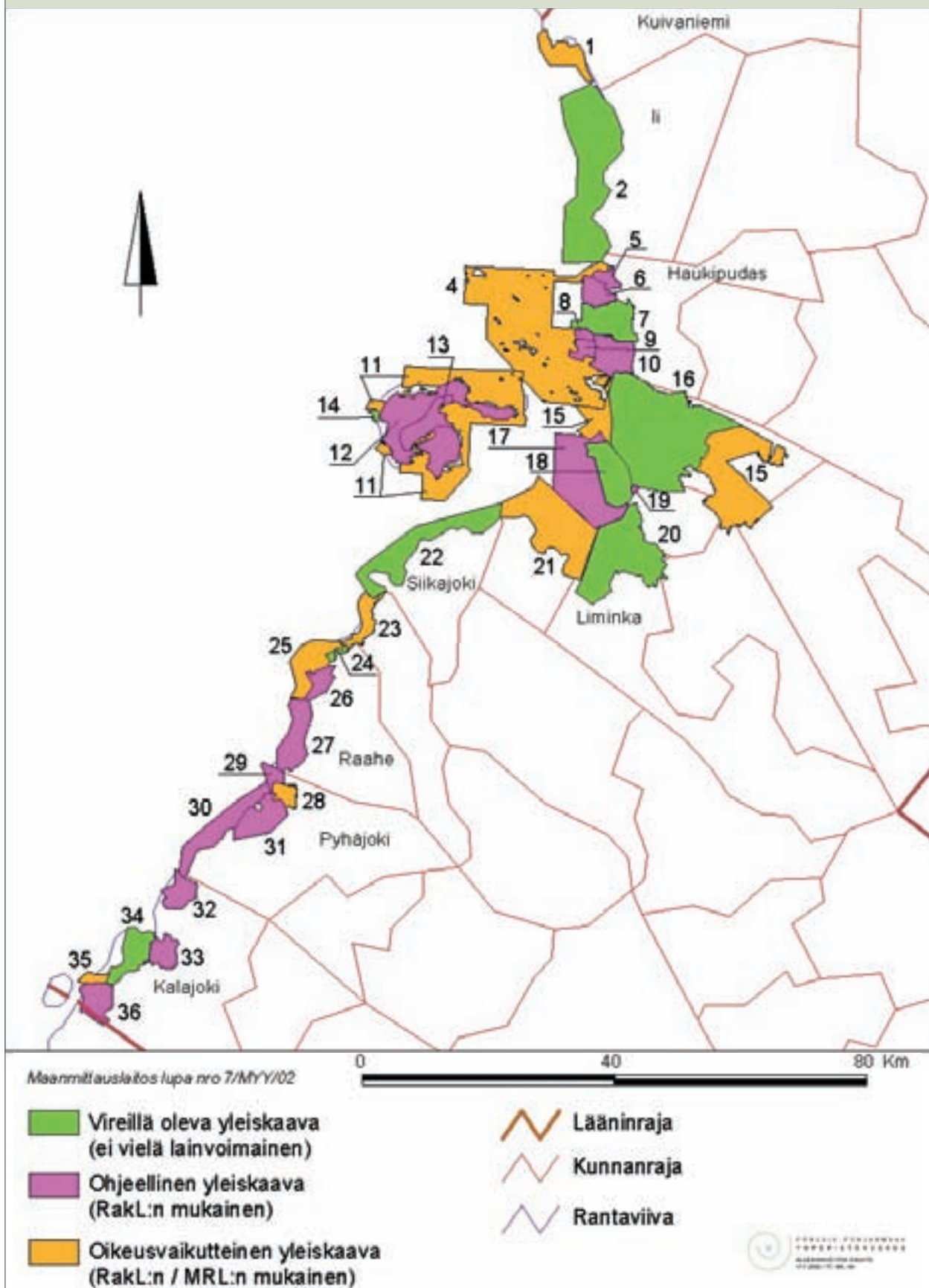

Oikeusvaikutteiset yleiskaavat

- MRL:n mukainen oikeusvaikutteinen yleiskaava
- Rak.lain mukainen vahvistettu yleiskaava

Lähde: Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus
 Pohjakartta copyright Maanmittauslaitos PPOH/04/07
 POHJOIS-POHJANMAAN LIITTO OULU 2003

POHJOIS-POHJANMAAN MAANKOHOAMISRANNIKON RANTAYLEISKAAVATILANNE 2002

2.3. Väestö ja elinkeinot

VÄESTÖ

Pohjois-Pohjanmaan väestömäärä on kehittynyt viimeiset vuosikymmenet suotuisasti, ollen vuoden 2002 lopussa 369 974 henkilöä. Maakunnan vuosittainen väestön lisäys on vaihdellut 1 000–3 000 henkilöön. Väestön kasvu Pohjois-Pohjanmaalla on johtunut luonnollisesta väestön lisäyksestä, jota viime vuosikymmeninä etenkin Uudellemaalle suuntautunut muuttoliike on vastaavasti vähentänyt. Muuttovoittoa alueelle on tullut Lapista ja Kainuusta. Yleisen trendin mukaisesti luonnollinen väestön kasvu on kuitenkin pikku hiljaa vähentynyt, mutta alueen positiivisen väestön kehityksen on taannut samanaikainen muuttoliikkeen tasaantuminen. Muuttoliikkeestä huolimatta Pohjois-Pohjanmaan ikärakenne on säilynyt tasapainoisena. Työikäisten osalta väestö on miesvoittoista, mikä johtuu naisten suuremmasta lähtömuutosta.

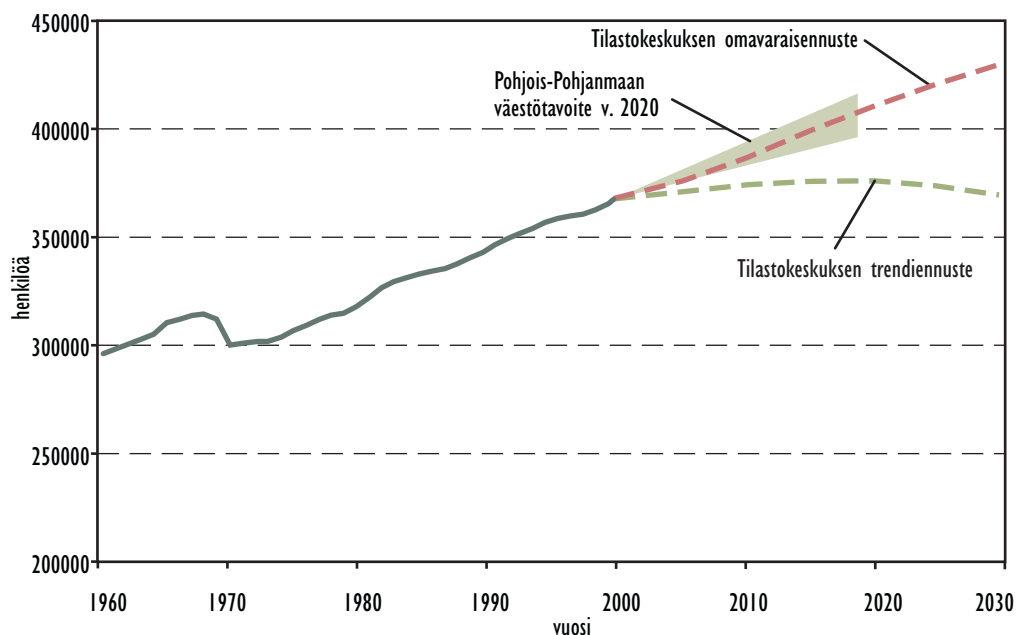
Väestömäärän kehitys on ollut kaksijakoinen ja sitä on leimannut väestön keskittyminen. Väestömäärä on kasvanut asutustihentymissä ja vähentynyt hienoisesti maaseudulla. Pohjois-Pohjanmaan absoluuttinen väestönkasvu on keskittynyt viime vuosina käytännössä lähes kokonaan Oulun seudulle, joka on ollut valtakunnan tasollakin yksi nopeimmin

kasvavista kasvukeskuksista. Oulun seutukunnan väkiluku on kasvanut vuosina 1990–2002 noin 37 000 henkilöllä, kun muualla maakunnassa väestö on vähentynyt noin 10 000 henkilöllä. Oulun seudulla asuu väestöstä jo yli puolet. Muita huomattavia väestökeskittymiä ovat Raahen–Pattijoki (noin 23 000), Kuusamo (noin 17 500) sekä Kalajokilaakson kaupungit. Vuodesta 1990 lähtien vain nykyisen Oulun seutukunnan väkiluku on kasvanut. Tarkasteluajanjaksona 27 kunnan väestö on vähentynyt ja 13 kasvanut.

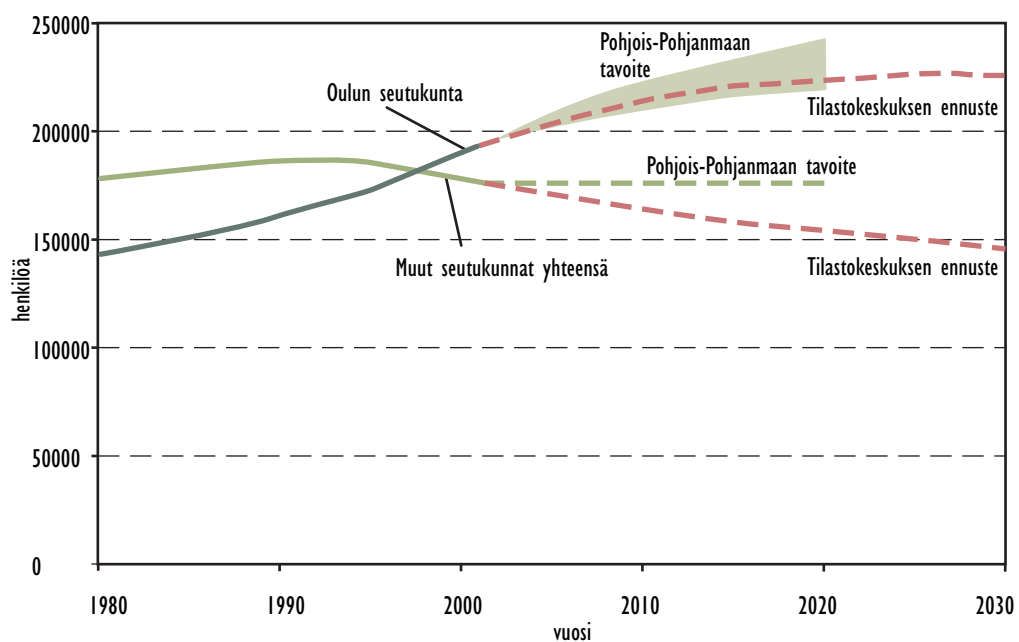
Syrjäisimmät maaseutualueet ovat kymmenien vuosien aikana vähitellen tyhjentyneet ja keskusten lähialueiden väkiluku vastaavasti kasvanut. Aluksi kasvoivat kuntien keskustaajamat haja-asutusalueiden kustannuksella. 1990-luvulla monen kunnan ja myös seutukunnan asukasmäärät ovat pysyneet ennallaan tai kääntyneet laskuun, kun ihmiset ovat muuttaneet Oulun seudulle tai etelän kasvukeskuksiin. Muuttoalttiimpia ovat olleet nuoret ikäluokat, mikä vääristää ikärakennetta ja heijastuu tulevaisuudessa myös laskevana syntyvyytenä. Kuntien välillä on huomattavia eroja väestön kehityksessä.

POHJOIS-POHJANMAAN VÄESTÖNKEHITYS 1960–2002, TILASTOKESKUKSEN OMAVARAIS- JA TRENDIENNUSTEET VUOTEEN 2030 SEKÄ MAAKUNNAN TAVOITE VUOTEEN 2020 SAAKKA

OULUN SEUTUKUNNAN JA MUUN MAAKUNNAN VÄESTÖMÄÄRÄT VUOSINA 1980–2002, TILASTOKESKUKSEN TRENDIENNUSTEET VUOTEEN 2030 SEKÄ TAVOITTEELLINEN VÄESTÖNKEHITYS VUOTEEN 2020 SAAKKA

Pohjois-Pohjanmaan väestö vuosina 1990, 2002 ja muutos-%, kuntien omat väestötavoitteet vuodelle 2020, Tilastokeskuksen trendi- ja omavaraisennusteet vuosille 2020 ja 2030 sekä taajamaväestön osuus

ALUE	VUOSI 1990	2002	1990–2002 %	2020 kuntien ennust.	TK ennuste v. 2020 Trendi	Omavarais	TK ennuste v. 2030 Trendi	Omavarais	1999 Taajama-%
OULUN SEUTUKUNTA	159303	196096	23,1		221720	217234	223573	227739	
Hailuoto	934	962	3,6	1020	1065	846	1068	770	76,4
Haukipudas	13764	16400	19,2	18400	17993	18560	18044	20001	94,4
Kempele	9807	13229	34,9	18000	16182	15608	16472	17108	90,1
Kiiminki	8580	11113	29,5	14000	13392	12883	13614	14261	83,4
Liminka	4822	6186	28,3		6699	7105	6772	8077	73,0
Lumijoki	1575	1741	10,5		1772	1999	1749	2264	64,1
Muhos	7517	7919	5,3	9000	7709	8665	7577	9181	78,5
Oulu	101379	124588	22,9	150000	140680	133749	141814	135354	98,0
Oulunsalo	6538	8704	33,1	12000	10421	11421	10579	13317	94,7
Tyrnävä	4387	5248	19,6		5807	6398	5884	7406	67,6
OULUNKAAREN SEUTUKUNTA	28788	27164	-5,6		24116	29473	22953	30791	
Ii	5840	6409	9,7	6950	6454	7054	6393	7529	77,1
Kuivaniemi	2406	2072	-13,9		1667	2149	1541	2179	50,4
Pudasjärvi	11173	9794	-12,3		8310	10598	7706	10934	46,2
Utajärvi	3601	3279	-8,9		2936	3190	2803	3111	47,8
Yli-Ii	2427	2315	-4,6		1688	2845	1537	3200	48,0
Ylikiihimäki	3341	3295	-1,4		3061	3637	2973	3838	24,1
RAAHEN SEUTUKUNTA	38347	35770	-6,7		32264	40108	30612	41326	
Pyhäjoki	3765	3578	-5,0		2962	3761	2760	3835	70,0
Raahen*	24103	22822	-5,3		21644	26008	20671	26730	90,6
Ruukki	5066	4546	-10,3		3602	5114	3364	5392	49,7
Siikajoki	1517	1370	-9,7		1232	1715	1182	1916	44,0
Vihanti	3896	3454	-11,3		2824	3510	2635	3453	55,0
SIIKALATVAN SEUTUKUNTA	18151	16696	-8,0		14263	18496	13396	19327	
Haapavesi	8190	7851	-4,1		7048	9065	6689	9605	63,7
Kestilä	1999	1724	-13,8		1369	1829	1249	1883	43,4
Piippola	1486	1401	-5,7	1400	1249	1405	1207	1399	62,7
Pulkkila	2055	1751	-14,8		1571	1808	1483	1794	59,6
Pyhäntä	2097	1861	-11,3		1420	2279	1306	2538	55,1
Rantsila	2324	2108	-9,3		1606	2110	1462	2108	39,4
NIVALA-HAAPAJÄRVEN SEUTUK.	34571	31829	-7,9		27238	35365	25451	37119	
Haapajärvi	8463	8153	-3,7		7214	9202	6816	9797	73,3
Kärsämäki	3582	3106	-13,3		2414	3447	2187	3589	45,8
Nivala	11249	10919	-2,9	11343	9813	12946	9288	14092	67,7
Pyhäjärvi	7663	6445	-15,9		5201	6277	4753	5973	47,5
Reisjärvi	3614	3206	-11,3		2596	3493	2407	3668	40,9
YLIVIESKAN SEUTUKUNTA	40004	39899	-0,3		37009	45086	35590	47974	
Alavieska	3072	2898	-5,7	3080	2657	3245	2527	3461	57,1
Kalajoki	9375	9042	-3,6	9100	8189	9926	7764	10293	75,6
Merijärvi	1470	1336	-9,1	1705	1038	1608	958	1784	35,1
Oulainen	8324	8219	-1,3	9000	7315	8838	7001	9250	78,1
Sievi	4710	5184	10,1	5895	5603	6551	5625	7551	53,8
Ylivieska	13053	13220	1,3	14975	12207	14918	11715	15635	85,7
KOILLISMAAN SEUTUKUNTA	23785	22520	-5,3		18953	24369	17693	24892	
Kuusamo	18126	17580	-3,0		15074	18902	14159	19280	63,2
Taivalkoski	5659	4940	-12,7		3879	5467	3534	5612	47,5
POHJOIS-POHJANMAA	342949	369974	7,9		375563	410131	369268	429168	

* Pattijoki ja Raahen yhdistetty 1.1.2003 alkaen

ELINKEINOT

Pohjois-Pohjanmaalla maa- ja metsätalous on merkittävämpi toimiala kuin maassa keskimäärin, vaikka alkutuotannon merkitys on pudonnut merkittävästi. Vuonna 2000 alkutuotanto työllisti hieman alle 10 000 henkilöä (6,6 % työpaikoista). Eräissä maaseutukunnissa yli kolmannes työvoimasta on alkutuotannon palveluksessa. Maatilojen määrä on laskenut kolmanneksella vuoden 1995 jälkeen. Peltoja on 200 000 ha ja alueella on noin 6 000 toimivaa tilaa. Eteläiset jokilaaksot kuuluvat maidontuotannon ydinalueeseen.

Jalostussektorilla toimii noin neljännes työssäkäyvistä (vuonna 2000 noin 34 500 henkilöä). Yli puolet työvoimasta on jalostussektorin palveluksessa Raahessa, Sievissä, Pyhännällä ja Kempeleessä. Paperiteollisuus on keskittynyt Ouluun, mutta merkittävää puutuoteteollisuutta on kaikissa osissa maakuntaa. Vahva metalliteollisuus on etenkin yksi Oulun Eteläisen alueen kulmakivistä. Tietoliikennealan merkitys on kasvanut erittäin suureksi. Veturina on ollut Nokia Oyj, jonka tuotekehityksestä huomattava osa on Oulun seudulla. Rakentaminen työllisti maakunnassa vuonna 2000 noin 10 000 henkilöä (6,4 %).

Palvelusektorilla työskentelee yhä useampi eli jo kaksi kolmannelta (vuonna 2000 noin 91 700) työssäkäyvistä on palvelualoilla. Palvelutyöpaikkojen osuus työssäkäyvistä on yli 70 % Oulussa, Kuusamossa ja Ylivieskassa. Eniten työllistää sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävät sekä tukku- ja vähittäiskauppa. Matkailu on merkittävä palvelusektorin kasvupotentiaalia omaava toimiala.

POHJOIS-POHJANMAAN TYÖPAIKKAKEHITYS (1000 TYÖPAIKKAA) KLUSTEREITTAIN VUOSINA 1995–2000						
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Elintarvikeklusteri	14,3	14,0	13,8	13,2	13,4	13,0
Metsäklusteri	6,6	6,6	7,0	7,6	7,8	7,9
Metalliklusteri	8,4	8,8	9,4	9,6	10,4	11,3
Tietoteollisuusklusteri	9,3	10,4	12,2	12,4	13,8	15,1
Bio-, lääketiede-, ympäristö-, energiaklusteri	3,5	3,6	3,8	3,8	3,4	3,5
Rakennus- ja kiinteistöklusteri	9,8	11,2	12,1	13,4	14,6	15,4
Kuljetus, varastointi	6,8	6,8	6,5	6,7	6,9	7,8
Tukku- ja vähittäiskauppa	12,1	12,6	13,0	13,4	14,0	14,0
Majoitus- ja ravitsemustoiminta	3,4	3,5	3,7	3,8	3,9	4,0
Rahoitus-, vakuutus- ja muut liike-elämän palvelut	4,2	4,8	5,3	5,2	5,6	6,0
Yhteiskunnalliset palvelut	45,0	45,8	46,6	45,2	47,9	49,1
YHTEENSÄ	123,7	128,3	133,5	134,4	141,8	147,0

2.4 Alue- ja yhdyskuntarakenne

Pohjois-Pohjanmaan asemaa maan aluerakenteessa leimaa Oulun seudun kasvava merkitys koko Pohjois-Suomen keskuksena ja Barentsin alueen merkittävänä kansainvälisenä keskuksena. Maakunta sijaitsee Barentsin alueen ja Itämeren alueen leikkauspisteessä eli sillä on selvä välittäjäasema sekä pohjois-eteläsuunnassa että länsi-itäsuunnassa. Elinkeinoelämän verkostomainen toimintatapa leimaa yhä enemmän yhteiskunnan toimintaa. Kun aikaisemmin asiat keskittyivät hierarkkisesti paikkoihin, tapahtuvat ne verkostoyhteiskunnassa erilaisina informaatio-, liikenne- ym. virtoina. Alue- ja yhdyskuntarakenteen kuvaaminen visuaalisesti on entistä vaikeampaa.

Aluerakenne muuttuu

- 1980-luvulla leimallista oli erillisyydet: kunnat, oppilaitokset, palveluorganisaatiot sekä yritykset toimivat yksin.
- v. 2000 aluerakenne perustuu ohjelmiin ja seutuistumiseen
- tulevaisuudessa yhteistyöalueet korostuvat, kansainvälisyys lisääntyy

Pohjois-Pohjanmaan sisäistä alue- ja yhdyskuntarakennetta leimaa kasvava ja laajeneva Oulun seutu. Seudun kasvu on maan nopeimpia, mikä johtuu sekä muuttovoitosta että edullisesta ikärakenteesta. Alueella on lähes 200 000 asukasta. Muun maakunnan kehitys on ollut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana melko tasaista. Asukasluku Oulun seutukunnan ulkopuolella on 175 000. Maakunnassa on käynnistynyt verkostoja ja alueiden vahvuuksia hyödyntävä ns. 1+3 -aluekeskusteistyö. Se saa nimensä Oulun seudusta ja maakunnan kolmesta aluekeskuksesta.

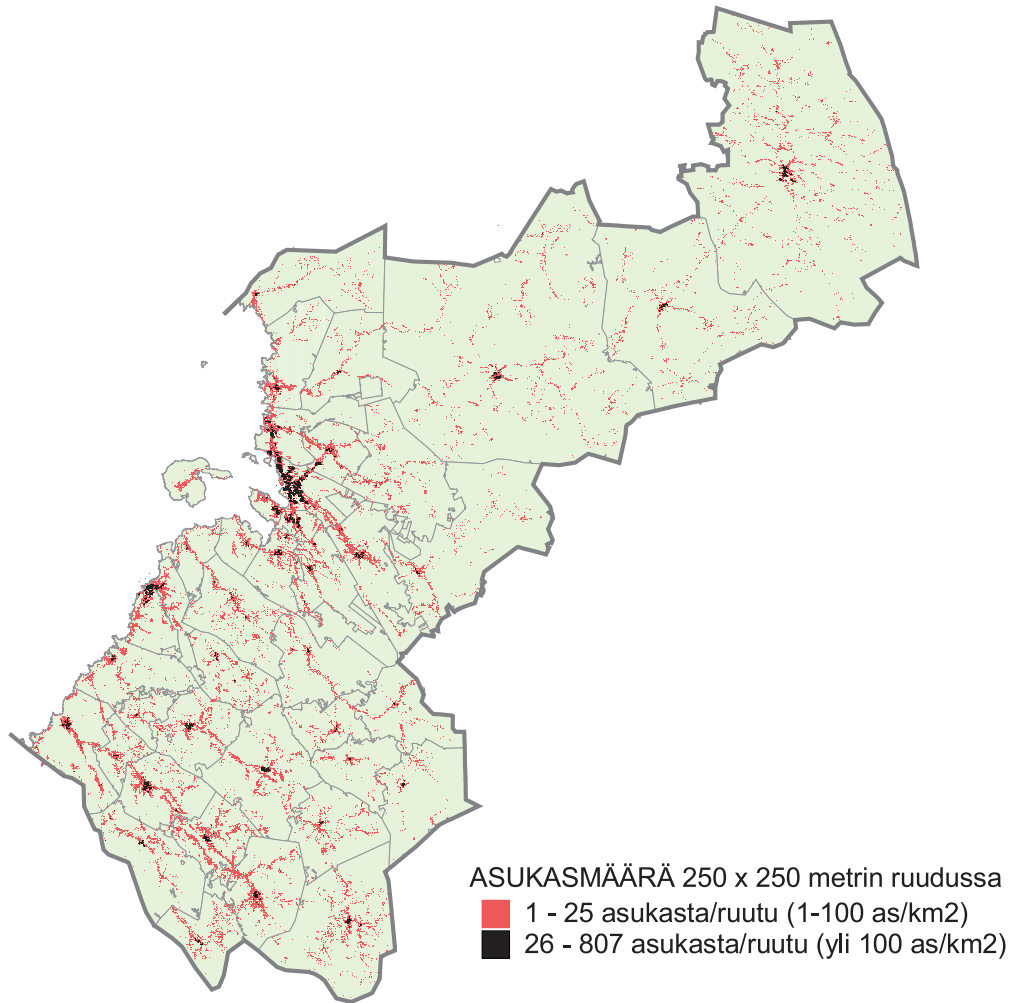
- *Oulun seutu* on Pohjois-Suomen pääkeskus. Se on kantavana voimana myös Perämerenkaaren yhteistyössä. Oulunkaaren seutukunta (ent. lins) hyödyntää Oulun läheisyyttä ja kaupunkimaaseutuyhteistyötä.
- *Raahen seutukunta* ja aluekeskus on luonteva viiden kunnan kokonaisuus, jonka erikoistumisalue liittyy teräsosaamiseen ja ohjelmistoihin.
- *Oulun Eteläisen alue* kattaa kolme seutukuntaa, Ylivieskan, Nivala–Haapajärven ja Siikalatvan seutukunnat. Alueella asuu noin 90 000 ihmistä ja siellä on monipuolista ja menestyvää pk-yritystoimintaa.
- *Koillis-Suomen* aluekeskukseen kuuluu Koillismaan seutukunnan lisäksi kaksi kuntaa Lapin maakunnasta. Alueen vahvuus nousee luontoa hyödyntävästä matkailusta ja sitä täydentää tietoyhteiskunnan palvelujen hyödyntäminen

Maakunnan aluerakenteen runkona toimivat 40 kuntakeskusta ja noin 160 kyläkeskusta. Jokivarsien ja liikenneverkkojen merkitys aluerakenteen muokkaajana on merkittävä. Väestön muuttoliike taajamiin ja kaupunkiseudulle aiheuttaa ongelmia palvelujen järjestämisessä. Rakenne tältäkin osin on muuttumassa verkostomaiseksi. Pohjois-Pohjanmaalla peruspalvelujen järjestämistä selvitetään seudullisen yhteistyön pohjalta.

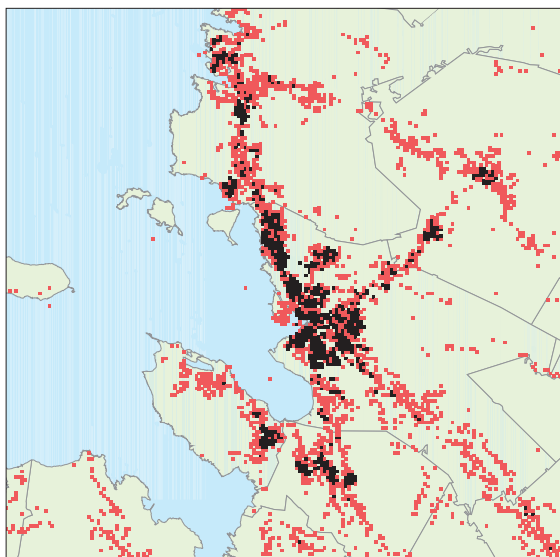
Oulun seudun yhdyskuntarakenne perustuu Oulusta sormimaisesti naapurikuntiin ulottuvaan yhtenäiseen taajama-alueeseen. Seutua kehitetään toiminnallisena ja taloudellisena kokonaisuutena.

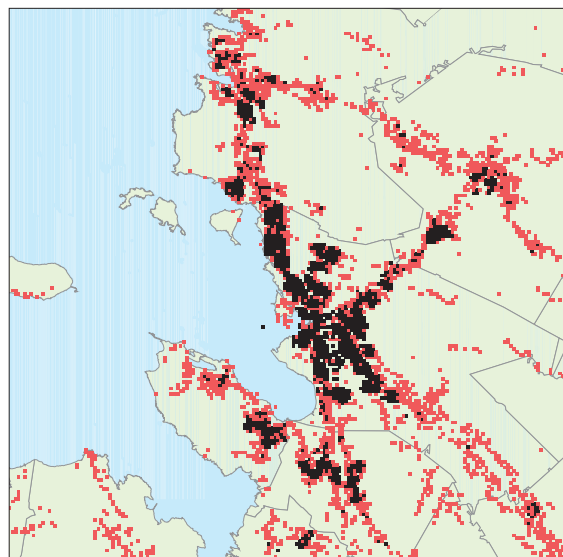
POHJOIS-POHJANMAAN ASUTUS V. 2000

OULUN SEUDUN ASUTUS VUONNA 1980

OULUN SEUDUN ASUTUS VUONNA 2000

Lähde: SYKE/YKR v. 2002
 Pohjakartta copyright Maanmittauslaitos PPOH/04/07
 POHJOIS-POHJANMAAN LIITTO

OULU 2003

2.5 Luonnonympäristö ja luonnonvarat

Luonnonolojen vaihtelu on erityisen suuri maakunnan lounais–koillis-akselilla. Ääripäihin sijoittuvat Kalajoen Rahjan maankohoamissaaristo ja Kuusamossa Oulangan pohjoisboreaalinen metsäluonto rotkolaaksoineen ilmentävät maakunnan erilaisuutta. Perustopografialtaan maakunta on kaksijakoinen: Länsiossa maakunnasta, Pudasjärven keskiosaan saakka, on tasaista, jokilaaksojen ja niiden välisten hyvin loivien selänteiden vuorottelemaa; soita on paljon ja vesialueita niukasti. Maakunnan koillisosassa on pinnanmuodoiltaan vaihtelevaa, vaarat ja metsäluonto hallitsevat maisemakuvaa, ja vesistöjä on runsaammin.

Merenrannikko on alavaa, maankohoamisen luonnehtimaa aluetta, jossa luonto muodostuu nopeasti muuttuvista vyöhykkeistä. Oheisesta kuvasta ilmenee maankohoamisilmiön voimakkuus rannikon eri osissa. Nopeimmin ranta muuttuu Oulun seudun alavalla rannikolla; se on maan parasta vesilinnustoaluetta. Merialue on kauttaaltaan vähäsaarista. Ainoa suursaari, Hailuoto, on luonnonolosuhteiltaan omaleimainen harjujen, matalan merenrannan ja umpeenkuroutuvien lahtien alue.

Tasan puolet Pohjois-Pohjanmaasta on suota. Alkuperäistä 1,7–1,8 milj. ha:n suovarantoa on käytetty eri tarkoituksiin. Kuva esittää soiden käytön nykyhetken saakka. Laaja-alaisinta on ollut metsätalouskäyttö; soita on ojitettu puunkasvatusta varten 1 milj. ha. Luonnonsuojelu ja turvetuotanto ovat uudempia, edelleen kasvavia, käyttömuotoja. Talous- ja suojelukäytön ulkopuolella on toistaiseksi 25 % soita.

Metsät ovat pääosaksi kehittyviä nuoria metsiä ja 40-prosenttisesti ne ovat soilla. Mäntyvaltaisten metsien osuus 75 %. Maakunnan koillisosassa metsät ovat kuusivaltaisempia ja vanhojen ikäluokkien osuus on suurempi. Metsävaranto on koko maankin mitassa poikkeuksellisen nopeassa kasvussa, kuva.

Vesiympäristön tunnusomaisin piirre ovat sisämaasta rannikolle virtaavat joet. Ne ovat olleet luonnostaan humuspitoisia, mutta niiden käyttökel-

poisuus on myös muuttunut rakentamisen ja ihmislähtöisen kuormituksen myötä. Jokien virkistyskäyttölinen ja maisemallinen merkitys on erittäin suuri asutuksen keskittyessä niiden varsille. Parhaimmat edellytykset merellisille vaelluskalakannoille on Pyhä-, Kiiminki- ja Kuivajoella. Järvialtaat keskittyvät Koillismaalle ja Pyhäjärveen – vesien kokonaismäärästä yli 70 %. Monet näiden alueiden suuret järvet, myös pienvedet, ovat luonnontilaltaan sekä käyttökelpoisuudeltaan hyviä.

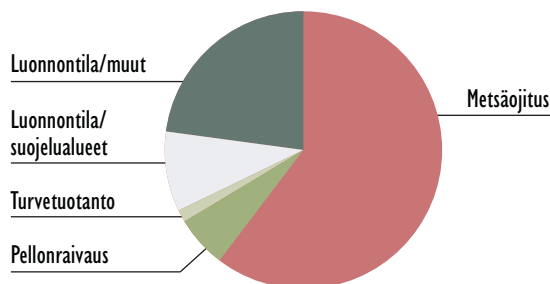
Maakunnan länsiosassa harjujaksot ovat tärkeä luonnonvara ja maisematekijä. Rannikon seutukunnissa on lisääntyvää niukkuutta sekä hyvistä pohjavesi- että maa-ainesvaroista, ja toisaalta luonnontilaisina säilyneet harjut ovat entistä tärkeämpiä maisemalle ja virkistyskäytölle.

Pohjois-Pohjanmaalla on malmikriittisiä alueita, joissa on mahdollisuuksia merkittäviin jalometallilöydöksiin; löydösten teollinen arvo riippuu maailmanmarkkinatekijöistä. Kuusamon kultamalmialueessa on jo pitkälle tutkittuja valtauksia. Kuusamon–Pudasjärven–Taivalkosken kerrosintruusiovyöhyke on laaja ja useat yritykset tutkivat sitä. Samoin Kuivaniemen Oijärven kultaesiintymä on selvitysten kohteena.

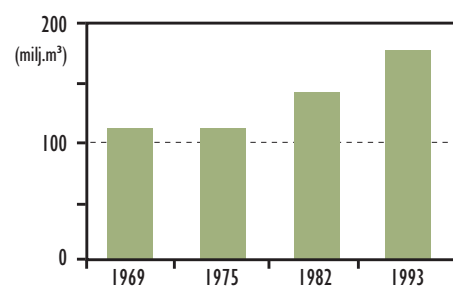
Pohjois-Pohjanmaan luonnon valtakunnallisesti arvokkaimpina osina on suojeltu etenkin suoluontoa, vanhoja metsiä ja lintuvesiä. Pohjois-Pohjanmaan aapasuot sekä parhaimmat lintuvedet ovat maan edustavimpia. Eri asteisia suojelualueita on maa-alasta noin 8 %. Monet luonnonsuojelualueet ovat virkistys- ja matkailukäytön potentiaalia. Liitteessä 11 on esitetty maakunnan arvokkaiden luontokohteiden priorisointi hoidon ja virkistyskäytön näkökulmasta.

Luonnonsuojelun kokonaistilanne on valtakunnalliselta tasolta tarkasteltuna suhteellisen hyvä. Toisaalta maakunnallisella tasolla ja pienkoh-teissa on kehittämistarpeita. Liitteessä 5 on koonti maakunnan luonnon-suojelun nykytilasta ja kehitysnäkymistä.

POHJOIS-POHJANMAAN SOIDEN KÄYTTÖ 2002

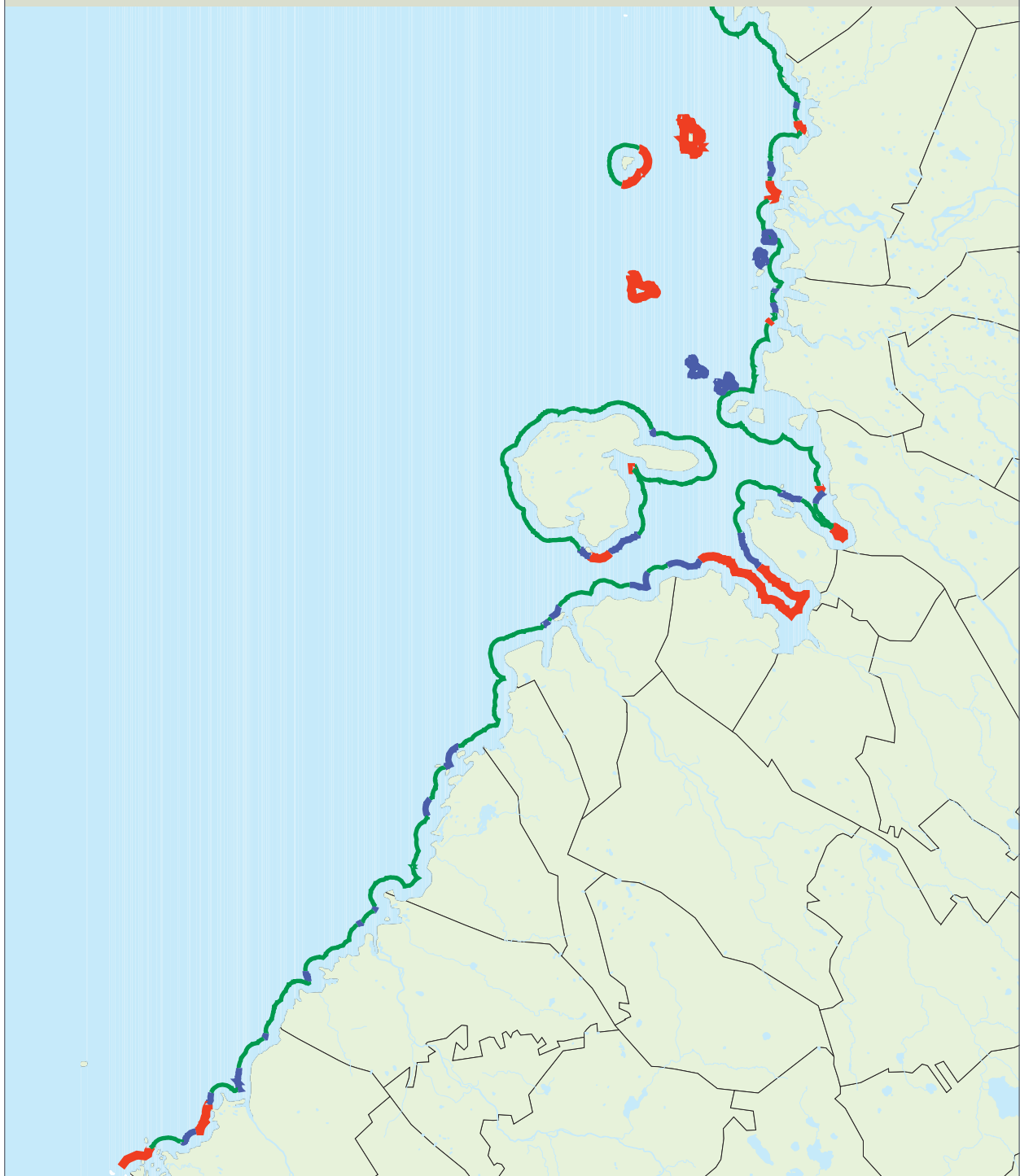
POHJOIS-POHJANMAAN METSIEN PUUVARANNON KEHITYS

Lähde: Pohjois-Pohjanmaan metsäkeskus, 2002

RANTAVIIVAN SIIRTYMINEN MAANKOHOAMISRANNIKOLLA

Aineisto Bothnian Arc -yhdistys
Pohjakartta copyright Maanmittauslaitos PPOH/04/07

POHJOIS-POHJANMAAN LIITTO

OULU 2003

2.6 Rakennettu ympäristö

RAKENNUSPERINTÖ

Maakunnan kulttuuriympäristö sisältää kaupunkien ja maaseudun tyyppisiä piirteitä eri aikakausilta. Oulun ja Raahen vanhimmat osat on rakennettu 1600-luvulta periytyvien ruutuasemakaavojen mukaisesti ja maaseudulla näkyy rikkaana maakunnan asutus- ja elinkeinohistoria. Vanhan Raahen puinen rakennuskanta on pääasiassa 1800-luvun alkupuolelta ja Oulun keskustan rakennukset 1882 kaupunkipalon jälkeiseltä ajalta. Maaseudulla kirkonkylät kirkonseutuineen, keskusraitteineen ja keskustasta avautuvine viljely- ja vesistömaisemineen toimivat maiseman kohokohtina. Rannikon ja saariston kalastusyhdyksunnat, erityyppiset kylät sekä varhaisen teollisuuden ja liikenteen synnyttämät ympäristöt rakennuksineen, rakennelmineen ja istutuksineen yhdessä muodostavat pohjoispohjalaisen kulttuuriympäristön. Nuorinta kerrostumaa edustavat toisen maailmansodan jälkeiset ympäristöt, joista jälleenrakennuskauden tyyppitalot ja Oulujoen voimalaitosympäristöt ovat merkittävimpiä.

MAISEMAT

Pohjois-Pohjanmaa sijoittuu kolmen maisemamaakunnan, *Pohjanmaan*, *Suomenselän* sekä *Kainuun ja Kuusamon vaaramaan* alueelle. Ne on osoitettu oheisessa kuvassa. Pohjanmaan maisemamaakunnan viidestä maisemaseudusta kolme (Keski-Pohjanmaan jokiseutu ja rannikko, Pohjois-Pohjanmaan jokiseutu ja rannikko sekä Pohjois-Pohjanmaan nevalakeuden seutu)

keuden seutu) ja molemmat Kainuun ja Kuusamon vaaramaan maisemaseudut (Kainuun vaaraseutu ja Kuusamon vaaraseutu) sijoittuvat osittain tai kokonaan Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan.

Pohjanmaalle ovat ominaisia laajat asutut jokilaaksot ja niiden väliset lähes asumattomat selännealueet sekä suhteellisen tasainen maasto. Viljovat jokilaaksojen savikkoalueet on raivattu pelloiksi. Mannerjäätikön ja jäätikköjokien muovaama maanpinta on tasaisimmillaan Pohjois-Pohjanmaan jokiseudun ja rannikon harvinaisen laajalla viljellyllä maisemaseudulla. Oulun seudun graniitti- ja liuskealue on syvälle kulunut, vajonnut ja sedimenttien kattama alue, jonka sisälle jää Muhoksen savikivimuodostuman alue. Limingan niityt ovat syntyneet tälle Suomen ehkä laajimmalle yhteiselle savikko-silttille. Sitä ympäröivät maamme laajimmat hiekkaiset ja soraiset, Pattijoen Haukiputaalle ulottuvat rantakerrostuma-alueet. Muinaiset laajat rantavallikentät ovat maisema-alueelle tunnusomaisia. Laajoja dyynikenttiä on syntynyt tuulisille maankohoamisrannoille kuten Hailuotoon. Kalajoella mereen asti ulottuvalle harjujaksolle on muodostunut hiekkaisia laajoja rantakerrostumia. Mittavia suoalueita on kaikkialla, erityisesti Pohjois-Pohjanmaan nevalakeuden seudulla, missä esiintyy jopa suoerämaisaa. Järviä on vähän. Metsät ovat yleensä kuivahkoja männikköjä. Pohjoisella nevalakeudella painottuu lähinnä karjanhoito ja sivuelinkeinona poronhoito; myös kalastuksella, metsästyksellä ja luonnontuotteiden keräilyllä on taloudellista merkitystä. Suppealla ran-

nikko- ja saaristovyöhykkeellä kalastus on ollut tärkeä elinkeino. Hailuoto on oma erikoinen maisemallinen kokonaisuutensa.

Pohjanmaa on ollut pitkään asuttua ja sillä on vankat kulttuuriperinteet. Perinteinen asutus on sijainnut nauhamaisesti jokien varsilla ja rannikon kaupungeissa ja kylissä. Nevalakeuden harvaan asutulle seudulle on tyypillistä yksittäisasutus.

Suomenselkä on karu ja laakea vedenjakajaseutu Pohjanmaan ja Järvi-Suomen välillä. Maasto on mannerjäätikön muokkaamana tasaista tai kumpuilevaa. Maanviljely on keskittynyt Pyhäjoen ja Kalajoen latvasavikoille. Suomenselän poikki kulkee luoteis-kaakko-suunnassa harjujaksoja, jotka ovat tarjonneet kulkureittejä alueen poikki. Metsätaloutta harjoitetaan intensiivisesti, metsät ovat lähinnä mäntykankaita. Kasvisto on karua. Soita on paljon, ne ovat pääasiassa aapasaita. Asutus on aina ollut harvaa ja rakennuskannan vanhaa kerrostumaa on vähän. Kylät sijaitsevat perinteisesti laaksoissa ja vesistöjen tuntumassa tai selänteiden rinteillä. Jonkin verran alueella esiintyy perinteistä mäki- ja vaara-asutusta. Pika-asutuksen aikana seudulle muutti paljon väestöä. Monet nykyiset kylät ovat kokonaan tuolloin rakennettuja, kuten Miilurannan asutusalue Kärsämäellä.

Kainuun ja Kuusamon vaaramaalla maiseman ytimenä kulkeva vaarakasjo laajenee pohjoista kohti koko Kuusamon vaaraseudun käsittäväksi

jylhäksi vaaraylängöksi. Iivaara, Rukatunturi ja Valtavaara nousevat lähes 500 metrin korkeuteen. Suurten järvien ja reittivesistöjen ohella maisemamaakunnassa on paljon pieniä järviä ja jokivesistöjä. Aapasaita on paljon, erikoisuutena Kuusamon rinnesuot. Myös korpia ja puustoisia rämeitä esiintyy. Monimuotoisuutta kasvistoon tuo Pohjois-Kuusamon letto- ja lehtokeskus. Metsiä on runsaasti. Pellot ovat pieniä ja ne sijaitsevat yleensä huuhtoutumattomilla lakialueilla vaaraviljelyksinä. Kaskiviljely on ollut yleistä. Viljelyalasta suurin osa on nurmea. Suuri osa peltoalasta on raivattu suoraivoina pika-asutuksen myötä. Metsätalouden rinnalla karjatalous ja poronhoito on tärkeää. Metsästäys ja kalastus sekä luonnon tuotteiden keruu on perinteisesti tuonut lisänsä elantoon. Kylät ovat jokivarsikyliä, laajoja järvenrantakylä ja muutaman talon vaaranlakikyliä komeine näkymineen. Rakennukset ovat väljästi ja vapaasti ryhmiteltyjä.

MUINAISJÄÄNNÖKSET

Kiinteät muinaisjäännökset ovat esihistoriallisen ja historiallisen ajan jäänteitä, joita ihmistoiminnoista on maastoon jäänyt. Pohjois-Pohjanmaalle tyypillisiä kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat jätinkirkot, rökkiöt, kivikautiset asuinpaikat ja asumuspainanteet, rautakautiset kalmistot ja pyyntikuopat sekä jatulintarhat. Historiallisen ajan asutus- ja viljelyjäänteet ja rajamerkit viestittävät myös alueen kirjoittamatonta historiaa. Kastellinlinna Pattijoella Raahessa on jätinkirkoista kookkain ja selvärakenteisin. Yli-Iissä toimii Kierikkikeskus kivikautisen kylän yhteydessä.

2.7 Liikenne

KANSAINVÄLISET LIIKENNEYHTEYDET JA KEHITTÄMISVYÖHYKKEET

Kansainvälisten yhteyksien merkitys maakunnan kehittämisessä kasvaa jatkuvasti. Nopeat lentoyhteydet, säännölliset laivayhteydet sekä maaliikenneväylien asema korostuu. Oulun lentoasema on maan toiseksi vilkkain. Sen matkustajamäärä oli vuonna 2002 n. 700 000. Oulusta on suora kansainvälinen yhteys Tukholmaan ja rahtiliikenteessä Kööpenhaminaan. Alueen kaikista satamista Oulusta, Raahesta ja Kalajoelta on säännöllistä linjaliikennettä useisiin Euroopan satamiin.

Kansainvälisiä liikennekäytäviä tai kehittämisvyöhykkeitä ovat Perämerenkaari; Kalajoelta Raahen ja Oulun kautta Ruotsin puolelle Luulaja–Piteå-alueelle sekä Oulu–Arkangel-kehittämisvyöhyke. Perämerenkaaren visiona on muodostaa alueesta vuoteen 2010 mennessä Barentsin alueen liikenteen ja viestinnän keskus ja vuoteen 2020 mennessä jopa esikuva Euroopan liikenne- ja viestintäjärjestelmälle. Tähän liittyy toimivien ja tehokkaiden logististen käytävien kehittäminen nopeine junayhteyksineen. Arkangelin käytävä on pidemmän aikavälin tavoite ja keskittyy lähinnä rautatieliikenteeseen. Sen osalta on otettu merkittävä askel oikoradan valmistuttua Vienan Karjalan alueelle Lietmajärveltä Kotskomaan. Molempien vyöhykkeiden tarkka raja on mahdotonta ja tarpeellontakin. Perämerenkaareen luetaan ainakin rannikon seutukunnat. Oulu–Arkangel-käytävä käsittää sekä Kajaanin kautta että Kuusamon kautta kulkevat yhteydet.

TIEVERKKO

Pohjois-Pohjanmaan yleisen tieverkon pituus on 8 037 km, mikä on 10,3 % koko maan tieverkosta. Pääteiden osuus on 20 % ja päällystet-

tyjen teiden 68 %. Liikenteestä pääteillä tapahtuu 61 %. Yksityisteitä on maakunnassa määrällisesti huomattavasti enemmän kuin yleisiä teitä eli 21 000 km. Yleisten teiden liikennemäärän arvioidaan kasvavan 30 vuodessa yli 30 %. Kasvu tapahtuu lähes kokonaan kaupunkiseuduilla. Pääteiden pintakunto on kohtuullisen hyvä. Huonokuntoisten teiden osuus kuitenkin kasvaa, ellei tienpidon resursseja pystytä lisäämään. Maakunnan tasapainoisen aluerakenteen kannalta ongelmallisimpia ovat alempi tiestö; kelirikkotiet, yksityistiet ja metsäautotiet. Alemmalla tiestöllä on huomattava maakunnallinen merkitys.

Tieverkon kattavuus on hyvä. Uusien teiden tekemisen tarve tulevaisuudessa on vähäistä. Joitakin yksittäisiä huonoja yhdistävyksiä maakunnassa on vähäliikenteisillä alueilla. Tiestön toiminnallisen luokituksen osalta tarkistustarpeita on jonkin verran enemmän. Oheisessa kuvassa on esitetty tavoitteellinen tieluokitus. Muutostarpeita nykyiseen nähden ovat:

- kansainväliseksi teiksi vt 8 ja vt 20.
- valtatieksi Iisalmi–Pulkkila–Raahentie
- kantatieksi Ylivieska–Haapavesi–Pulkkila/vt4-tie, Kuusamo–Salla-tie ja Kuusamo–Kortesalmi raja-aseman tie
- seututieksi Yli-Ii–Kipinä ja Kiuruvesi–Haapamäki–vt 4.

RAUTATIEVERKKO

Maakunnan pääradat ovat Pohjanmaan rata, Oulu–Kontiomäki–Kajaani/Vartius-rata, Ylivieska–Iisalmi-rata sekä ilman henkilöliikennettä olevat Tuomioja–Raahentie, Haapajärvi–Äänekoski ja Kontiomäki–Taivalkoski-radat. Uutena rautatieyhteystarpeena on ollut esillä yhdysrata Ylivieskasta Kalajoen satamaan. Pohjanmaan rata, Raahen rata ja Kajaanin rata saadaan lähivuosina sähköistyksen piiriin. Merkittävä rautateitä koskeva tavoite maakunnassa on saada nopean junaliikenteen yhteys Etelä-Suomesta Ouluun. Tämä edellyttää Pohjanmaan radan huomattavaa parantamista, mm. päällysrakenteen uusimista ja tasoristeysten poistamista. Muiden ratojen kehittäminen kuljetustarpeita vastaavaksi on tärkeää. Myös vähäliikenteisten ratojen ylläpito on turvattava.

SATAMAT JA MERIVÄYLÄT

Pohjois-Pohjanmaan merenkulun satamat, niiden liikennemäärät ja tulo-
väylien syväykset v. 2002:

	TUONTI, MILJ. TN	VIENTI, MILJ. TN	YHTEENSÄ, MILJ. TN	VÄYLÄN SYVÄYS, m
Oulu	1,42	0,86	2,28	10,0
Raahentie	5,09	1,17	6,26	8,0
Kalajoki	0,05	0,25	0,30	8,5

Valokuva: Leif Rossnel

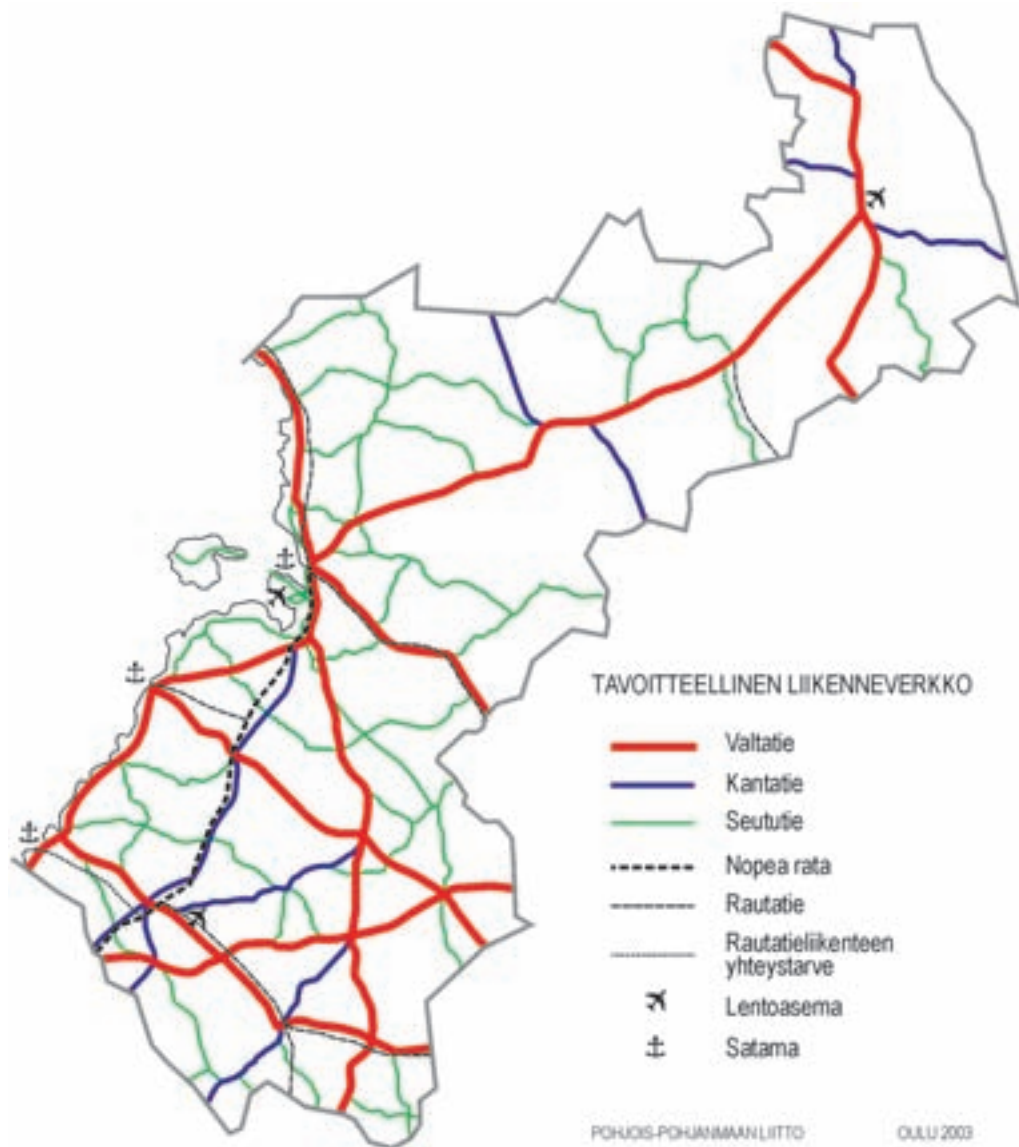

LOGISTIikka

Raahen sataman, jonka liikenne koostuu pääosin Rautaruukin terästehtaan liikenteestä, tuloväylän syventämistarve 10 metriin on ajankohtaista lähivuosina. Myöskin Oulun sataman tavoitteena on väylän syventäminen. Kalajoen Rahjan satama on keskittynyt sahatavaran vientiin, jossa sillä on valtakunnallista merkitystä. Raahen–Kalajoki välillä ollaan suunnittelemassa uutta meriväylää. Kaikki maakunnan satamat odottavat lisäystä Luoteis-Venäjän raaka-ainekuljetuksista uuden poikittaisradan mahdollistettua suoran yhteyden Arkangelin ja Muurmanskin alueilta Kainuun kautta Perämerelle.

Logistiikan osalta tavoitteena on logistisen osaamisen ja palvelujen lisääminen. Oulun seudun logistinen asema on viime aikoina vahvistunut merkittävästi mm. nopeiden hightech-teollisuuden yhteystarpeiden vuoksi. Tätä tarvetta palvelevat parantuneet rahtiyhteydet Oulun lentoasemalta. Uutena merkittävänä logistiikka-alueena ollaan Oulun Oritkariin sataman läheisyyteen toteuttamassa modernia yhdistettyjen kuljetusten terminaalia, joka lisää kuljetuskapasiteettia ja nopeuttaa tavarakäsittelyä. Terminaali valmistuu vuoden 2004 alussa.

TAVOITTEELLINEN LIIKENNEVERKKO

2.8 Yhdyskuntatekniikka

ENERGIAHUOLTO

Maakunnan merkittävimmät energiavarat ovat turve, energiapuu ja vesivoima. Myös tuulivoiman rakentamiselle on hyvät edellytykset Perämeren merialueilla. Maakunnan sähkönkulutus on hieman yli 5 300 GWh/v ja tuotanto 5 100 GWh/v eli kulutus on aivan viime vuosina ylittänyt tuotannon. Vuosittainen vesivoimantuotanto on noin 2 200 GWh. Vesivoiman käyttömahdollisuus kulutushuippujen säätövoimana nostaa sen arvoa. Noin 97 % vesivoimalla tuotetusta sähköstä tuotetaan Oulu- ja Iijoen voimaloissa. Yli 10 MW:n tehoisia vesivoimaloita on sekä Oulujoessa että Iijoessa 5 kpl molemmissa. Muita suuria sähkön tuottajia ovat Oulun Energia/Toppilan voimat, Stora Enso Oy/Oulu, Fortum Oy/Haapaveden turvevoimala, Kemira Oy/Oulu, Rautaruukki/Raaha ja Vattenfall. Tuulivoimatehoa on maakunnassa vuoden 2002 lopussa noin 15 MW. Suunnitelmat ovat vireillä rakentaa Rautaruukin yhteyteen 12 MW lisätehoa, 6 MW Oulunsalon Riutunkariin ja 1 MW Kuivaniemen Vatunkiin. Tuulivoimateho on siis yli kaksinkertaistumassa. Tuulivoiman lisäämiseen on hyvät mahdollisuudet Perämeren merialueilla, jossa on hyvät tuuliolosuhteet ja runsaasti sora/hiekkapohjaisia matalikoita.

Valtakunnalliset sähkön pääverkot kulkevat maakunnan kautta pohjois-eteläsuunnassa ja 110 kV:n voimajohto puuttuu vain yhdeksästä kunnasta. Tavoitteena on ulottaa 110 kV:n voimajohto kaikkiin kuntiin. Lisäksi on tavoitteena vahvistaa pohjois-eteläsuuntaisia voimajohtoja (ks. oheinen kuva).

Turpeen vuotuinen kokonaistuotanto on 7,5 milj. m³ (n. 7 000 GWh/v), josta viedään maakunnan ulkopuolelle noin 1 milj. m³. Tutkittua tiedossa olevaa tuotantokelpoista turvesuota on maakunnassa noin 120 000 ha. Turvetta tuotetaan noin 18 000 ha:n alueelta. Tuotannosta suota on poistunut 5 000–6 000 ha. Turvetta käytetään sekä lämmön että sähkön tuotantoon. Suurimmat turpeenkäyttäjät ovat Oulun Energia/Toppilan voimalat, Fortum Oyj/Haapaveden turvevoimala, Stora-Enso Oy (Oulu ja Kemi) ja Kemira Chemicals Oy (Oulu). Noin 3/4 kunnista on aluelämpölaitokset. Pääosa maakunnan lämmöntarpeesta tuotetaan keskitetysti. Energiapuuta käytetään turpeen seospolttoaineena Toppilan voimalaitoksilla 15–20 % primaarienergian käytöstä. Myös peltoenergiaa käytetään (esim. ruokohelpi) turpeen seospolttoaineena. Energiapuuta käytetään sekä kuntien aluelämpölaitoksissa että polttopuuna yksittäistalouksissa. Kierrätyspolttoaineille ei maakunnassa ole vielä polttomahdollisuutta, mutta hanke polttolaitoksen rakentamiseksi Ouluun on käynnistynyt.

VESI- JA JÄTEVESIHUOLTO

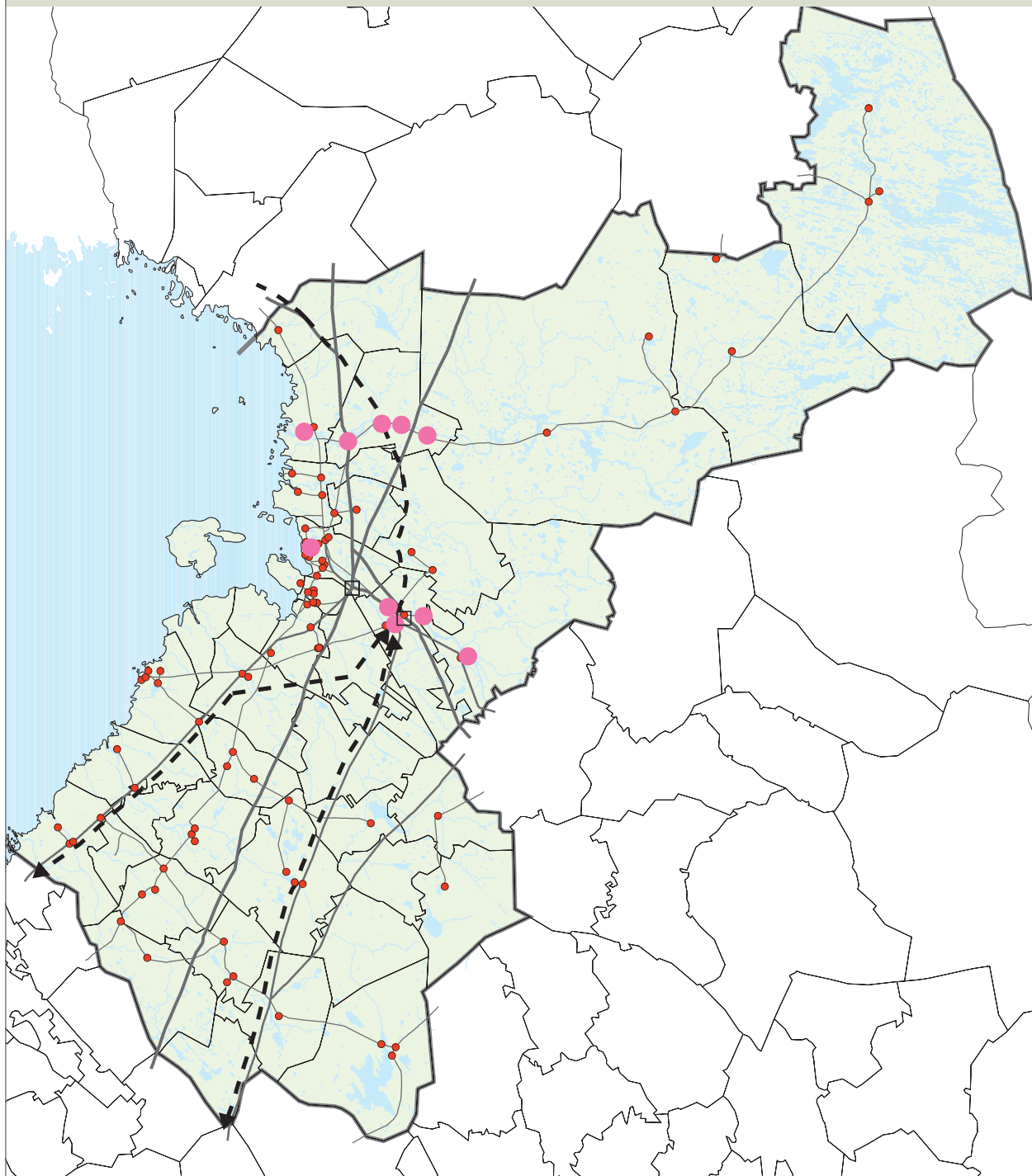
Pohjois-Pohjanmaan vedenkulutus on ollut viime vuosina noin 80 000 m³/vrk, josta Oulun kaupungin osuus on 27 000 m³. Käyttä kelpoisten pohjavesien antoisuus on maakunnassa 550 000 m³/vrk. Käytännössä vain Oulun kaupunki käyttää pintavettä raakavesilähteenä. Oulussa on kuitenkin selvittävänä pohjaveteen siirtyminen. Vesijoh- toverkosto on maakunnassa kattava. Koillismaalla, jossa vesiolosuhteet ovat muuta maakuntaa paremmat, on merkittävästi asutusta myös yksit- täisratkaisujen varassa. Vesihuollossa on tavoitteena turvata hyvälaatui- sen talousveden saanti kaikissa seutukunnissa ja kunnissa.

Jätevesien puhdistuksessa ollaan siirtymässä keskitettyihin ratkaisuihin. Ylikunnallisia jätevedenpuhdistamoita on Oulussa, Haukiputaalla ja Kempeleessä. Näissä käsitellään yhdeksän kunnan jätevedet. Noin 50 % maakunnan asukkaista asuu tällä alueella. Tavoitteena on siirtyä jokilaaksoittain keskitettyyn jätevesien puhdistukseen. Tavoitteena on parantaa myös keskitetyn puhdistuksen ulkopuolelle jäävien asuintalojen ja kesämökkien jätevesienpuhdistusta.

JÄTEHUOLTO

Järjestetyn jätehuoltoyhteistyön piirissä on tällä hetkellä yli 80 % Pohjois-Pohjanmaan asukkaista. Oulun Jätehuollon yhteistyöalueeseen kuuluu 10 kuntaa ja 185 000 asukasta. Todennäköistä on että vielä useita kuntia liittyy em. yhteistyöalueeseen. Jokilaaksojen Jäte Oy:n toimialueeseen (Kala-, Siika- ja Pyhäjokilaakso) kuuluu 16 kuntaa ja 88 000 asukasta Pohjois-Pohjanmaalta. Muita yhteistyöyksiköitä ovat Jäte-Vitonon Oy (Raahе), Kuivaniemi (–Simo) ja Reisjärvi (–Lestijärvi). Kahdeksalla kunnalla on omat kaatopaikat. Näistä Kuusamossa, Taivalkoskella ja Pudasjärvellä harkitaan parhaillaan yhteistyösuuntaa ja -muotoja. Samoin on Jätevitonen Oy:n suhteen, jolla on varattuna uusi kaatopaikka-alue Ruukin kunnassa. Yhdyskuntajätteen hyödyntämisaste on 36 % (v. 2001) ja tavoite 70 % tulisi saavuttaa vuoteen 2005 mennessä.

POHJOIS-POHJANMAAN VOIMAJOHDOT JA MERKITTÄVÄT VESIVOIMALAITOKSET

— 400 kV:n voimajohto	- - - Ohjeellinen 400 kV:n voimajohto
— 220 kV:n voimajohto	□ Suurmuuntamo
— 110 kV:n voimajohto	• Muuntamo
← - - → 400 kV:n yhteystarve	● Teholtaan > 10 MW:n vesivoimala

Sähköverkko ja muuntamot copyright Fingrid Oyj

Pohjakartta copyright Maanmittauslaitos PPOH/04/07

POHJOIS-POHJANMAAN LIITTO

OULU 2003